

IRODALOM ÉS ZENE.

□ MAX HARDEN.

□ A „Kultura“ rövid vázlatban bemutatta multkor a nyers igazmondás legvéresebben vagdalodzó tollharcosát, a vörös borítékos bécsi „Fackel“ szerkesztőjét, Karl Kraus-t, aki a „Chinesische Mauer“-t és több más könyveiben vértserkentő ostorcsapásokat mért a hazug társadalmi morál és a nagy pozeok köpenyébe takart emberi félszepségek és bűnök ellen. Talán stílszerű lesz, hogy a Karl Kraus szellemi hóhércmunkájának legillusztrisabb, le nem gyúrt szujetjéről, a berlini Max Hardenről is beszéljünk pár rövid jellemző szóval, aki „Zukunft“ című lapjában az erkölcsi posványok Eulenburgos mocsárait idézte törvénytörés elé és aki az irónia és perziflázs csodálatos szókincsével intézi támadásait a Bismarck detronizálását követő német korszak erkölcsi és politikai fonákságai pinkerterrorizmusa ellen. A Bismarck házi zsidaja néven gúnyolt Harden nem érdemelte meg a Karl Kraus „Hinrichtung“-ját, az a leszámolás, melyet vele ez a bécsi erkölcsbíró tartott csak a vetélytárs gyűlölködő irigysége, a háladatlan tanítvány gyűlölete a mester iránt, mert Max Harden életében és pályájában egy pár túlságosan kielezett reklamtrükköt leszámítva, csupán a demokratikus világeszme, a szabad szellemi érvényesülés és a beteg hagyományokból való kilépés tüzes, harcos, nemes propagandáinak gyönyörű sorozatát látjuk. Max Harden természetesen hangos szavú kiméletlen, mint a redakciók világában élő „borzas zsidó gyerek“ generáció minden tagja, de lelkében hatalmas izzó hevületek égnek a szépség, erő és művészet heroszai iránt és ez az ember, ki szinte híhetetlen hősie vakmerőséggel nézett farkasszemmel Vilmos imperátorral és potsdami testőrségével, aki a megsértett és hatalmi polcáról egy császári kézlegyintéssel letaszított Bismarck egyetlen élő expozitúrája nemcsak sebeket ütni, de meleg rajongással ölelni is tud. Megértő ölelésnek gyönyörű gyűjteménye, a „Köpfe“, amolyan Bródy Sándor „Rembrandtfejek“ című könyvének zsanerjében írt arcképgyűjteménye, a szeretetnek és a művészetbe való elmerülésnek igazi evangéliuma. A sorok, a mikben

a zsenikről emlékezik, akiknek alkotásai forrongásba hozták a lelkét és elméjét, márványszobroknál, de bizonyos, hogy a berlini „Sieges-Allee“ fehér kőtömbjeinél szebb monumentumai azoknak a „Nagyoknak“, akikről szólnak. Lenbach, Charlotte Wolther, Matkovszki, Zola az ő pszichéjük teljes varázsával, erejével és lendületével bontakoznak ki a Harden irodalmi arcképeiben, aki lehet aggresszív, cinikus, kegyetlen, néha (mint a Tolstoj-ellenes) igazságtalan is, de mindig ember, a szellemi fejlődés legmélyebb, értékesebb és differenciáltabb korszakának a XX. századnak krónikusa. Nem tagadja meg Heinrich Heine-t, mert akkor apagyilkosságot követne el, mert úgy ő mint az őt kivégző Karl Kraus a párizsi német, könnyes kacajának, nyögő, sikoltó, cinizmusba csapó romantikájának ihletében születtek és alkottak.

H. B.

□ PÁLMAI ILKA MEMOIRJAI.

□ Amikor egy, a nyilvánosság csillogó színpadán gyönyörű mozgásokat tett és a szenvedélyek, alkotások és rombolások hatalmas tömegét felszított egyéniség az emlékei összegyűjtéséhez fog, feltétlenül bekövetkezett nála a rezignáció őszi hangulata. A nagy lázak elültek, a forró érvényesülni vágyás nagy tüzei kihamvadtak és az életeredmények, sikertelenségek, csalódások, bűnök és jóságok tarka ezerhangú farsangi menekben vonulnak fel az emlékező kissé megbágyadt, nézésben, könnyben, kéjben kifáradt szemei előtt. Tulajdonképpen csak az élet minden hullámmását teljesen a túlsó partról néző és maguk számára már semmit sem vágyó és remélő magános lelkek képesek a teljes tárgyilagosság módszerével jegyezni fel életük epizódjait. Az igazi színésznő tehát, akinek a testébe és lelkébe egészen beleívódott a stilizáltság színes feséke, a színésznő, akit a primadonnai ösztönök és vágyak szinte utolsó lihegésig kísértnek és egész pályája az ön maga izgató és megtévesztően érdekes és ragyogó beállításának izgalmaiban telt el, aki nem bír lemondani, nem akar megöregedni soha, nem írhatja meg soha az élete igaz történetét.

A szép és tetszetős színes hazugság az ő világa, amely egész környezetét úgy gruppirozza, hogy díszes, ragyogó és izgató keretet szolgáltatson a saját alakjához. A színésznőt hihetetlen bizalma az ő megtévesztő képessége, a festék, a szcenikai boszorkánymesterség, a színpad, a villanyfény stilizálóképessége iránt nem engedi hinni a vénülésbe. Sarah Bernhard trikót húz hatvannégy év nagy viharaiiban roncsolt testére, Helene Odillon szelűtött tagjait a mechanizmus és a kétségbeesett energia minden fegyverével vonszolja színpadra. A nagy színésznő hőiesen hazudik mindaddig míg az agónia hörgése váltja ki belőle az őseibert és a mors imperator némítja el azokat a rettenetesen önző, kétségbeesett sivar és a maguk ócska fényességében hihetetlen ürességet takaró intrikákat és trükköket, amikből élete állott.

□ A nagy Rachel ami az édes temperamentumu Déry-nénk naplói és feljegyzései mind a festék vastag hazugságkérgével átjárt prózai komédiái egy komédiás lélek önimádásának és most az operette nagy csillaga Pálmai Ilka adott ki egy kötetre való bájos hazugságot életéből.

□ Memoirokról lévén szó, elkövethetjük azt a nagy lovagiatlanságot, hogy konstatáljuk, miszerint Pálmai Ilka egy ország fiatalságának aranyosa mintegy húsz-huszonöt esztendővel ezelőtt, már minden anyagilag jól szituált magyar fiatal ember vágyainak tárgya volt. Színpadi egyéniségének graciózításánál, a régi nemesebb Offenbach-os operette hagyományokat képviselő primadonna stílusánál még sokkal varázsosabb volt lényének lebűvölő asszonyisága, a karcsú, sőt törekeny testéből kiáradó férfit bolondító mámor, amellyel egész a fegyházig terjedő áldozatkészségig láncolta magához a körülötte repdeső imádókat.

□ Az asszonyiságnak e gyönyörű titkait, szenvedelmének, vénuszi önfeledtségének csókjait, lángjának, szerelmes óráinak misztériumait nem tárja fel ez a kedvesen fecsegő könyv, pedig ez lenne az igazi érték és szenzáció. A szerepeit ismerjük, művészetét huszonöt esztendő kritikája méltatta, kalandjainak históriáját a nagyzólt frivolitással és szemérmetlen részletességgel tárgyalta a pletyka és a boulevardhirlapírás, csak éppen arra volnánk kíváncsiak, hogy miképedzette hozzá testét, érzékeit és lelkét ahhoz a nagy szenvedélyviharhoz, amit „Mamselle Nitouche“ fehér fátylaiból kikukucskáló fitos szubrett arca és plasztikátlanágában is elragadó formái, pajkossága, kacérsága támasztott. Erről nem szólnak Pálmai Ilka feljegyzései.

□ Csak arról beszélnek, hogy meghódított gazdag bankárokat, fényes mánásokokat, főhercegeket és kalandorokat és hogy kapott szerepet, virágot, gyémántot, aranyat... pénzt. A könyvnek tehát nincs semmi értéke.

□ DARWIN ÉS NIETZSCHE.

□ Koller István tanár egy kis könyvecskében két tanulmányt adott közre. Az egyik Darwin életéről, tanáról és hatásáról szól, különös tekintettel a modern világnézettel kapcsolatos bölcsészeti és társadalmi kérdésekre; a másik pedig Nietzsche bölcséletével foglalkozik.

□ Az első értekezésben Darwinnak rövid életrajzi vázlata után a szerző a származástannal és a kiválastannal foglalkozik, felsorolva mindazokat a tapasztalati jelenségeket, amelyek a származást bizonyítják, így az őslénytan, az összehasonlító bonctan, az összehasonlító élettan és pathologia, valamint az embriológia szolgáltatott adatokat, továbbá mindazokat az ellenvetéseket, amelyeket Darwin tana ellen felhoznak. Darwin tanának a szerves természettudományon kívül tett hatásához, főleg ama szerepéhez amellyel közrehatott a mai kor világnézetének átalakítására, fűzi Koller István további fejtegetései során a saját reflexióit és állástfoglalást a Haeckel-féle monizmussal szemben, amelyet, mivel minden transzcendentális eszmétől ment, ennek alapján a materializmussal azonosít.

□ Koller István ugyan kijelenti, hogy a spiritualizmus álláspontjáról értekezik, de ezt az állítást okfejtése nem igazolja. Vele egyszerűen az történt meg, hogy kutatásai közben egyre több és több materialisztikus alapon meg nem magyarázható kérdésre bukkant, amelyekre feleletet nem kapva, kénytelen volt elmerülni a megérzések, az elgondolások és sejtelmek szférájába s mivel így maga alól az eredeti talajt elvesztette, azt hitte, hogy ő már most a spiritualizmus álláspontjára helyezkedett. Pedig ettől még nagyon messze van. Ameddig a metafizikai spekulációkat értékteleneknek tartja és elveti, addig nem is lehetséges a közeledés. És éppen azért élvezhető a könyve, mert így akaratlanul is mindvégig a középúton maradt. Könyvének előnye még az egyeztető irányzaton kívül, hogy a különböző felfogások mellett és ellen szóló érveket mindenütt szigorú kritikai mérlegelés alá veszi és csak ezeknek szembeállítását után helyezkedik arra az álláspontra, amelyik mellett több és nyomósabb okok látszanak dönteni. Így tehát könyvét nemcsak azok forgathatják haszonnal, akik még csak megismerkedni óhajtanak Darwinnal, hanem azok is, akik magasabb szempontokból kívánnak e problémákkal foglalkozni.

□ A második és az elsőnél jóval rövidebb tanulmányban Koller István néhány markáns vonással megrajzolja Nietzsche filozófiájának határait és kimutatja bölcséletének a modern filozófiai és művészeti felfogásra gyakorolt hatását. Az „Übermensch“ fogalmának megértéséhez kapcsolt nézetek mellett kapjuk ez értekezésben Nietzsche bölcséletének gyöngéit is.

□ A könyv Stark Ferenc (Budapest) bizományában jelent meg.

FELICIAN.

DR. TRÄGER ERNŐ.

□ HANGAY SÁNDOR KÉT KÖNYVÉRŐL.

□ Esett harcos szíve vére (versek). Meztelen emberek vihar előtt (novellák).

□ Sápadt, szomorú szemű embert látok. Kinyitja az ajtót és csendes, fáradt lépésekkel megy íróasztalához és leül. Arcát balra fordítja, kinéz az ablakán s lassan, szeliden elmosolyodik. Tollat fog és ír. Olyan egyszerű és olyan természetes ez. Aki látja nem is csodálkozik rajta. Csak ő tudja, meg mi egynéhányan, hogy amikor azok a gyorslábú, türelmetlen betűk sercegve tódulnak tollából a papírra, fehér arcú, szomorú szemű parancsnokuk a szíve vérért tartotta oda nekik tintának. Mert harcokból jött, sok-sok kicsi életharcból s ezek a harcok meleg, piros forrást fakasztottak a szívéből. És a szeme elfáradt a sok nézésben, a füle már zúg a sokathallástól, az ajka kipállott a sok kiabálástól, a lábai haza kíváncsoznak és hazajött a harcos eseten, szomorún és az esett harcos szíve vérével írt panaszokat a szegénységről, a szürke nyomorúságról, forró, nagy szerelméről, bánkodó magyarságáról és írt yalakiról, akire a szíve vérért testálja, akit jönni lát, erős poétai megsejtéssel, akit rajongva vár és világrajöttét verssel fogadja, hatalmas, erős himnusz-szal gyönyörű tirádával — írt a fiáról.

□ Amikor elolvastam a verseket, ott maradtam hűnyt szemekkel és mélységekben járkáló aggyal, ahol olvastam őket, ülve, mozdulatlanul. S vissza-vissza tértek fülembé mondatok, sorok halkán, diszkrétén, egy-egy szó keményen, harsonázva, képek büszkén és új köntösben s fordulatok frissen, ruganyosan. S a befejezések erővel, frappánsan pattogva, mint amikor öreg alkonyatban acélkarú juhász megpattintja erősen fonott ostorát.

□ Úgy hatott rám ez a könyv, mint amikor egy éhes ember befelé hulló szemekkel, nagy halálos elszántságban a szívét tépi ki s odakínálja, mint új, kedves csemegét a jóllakott embertömegnek. Talán majd kapok érte kenyeret — gondolja magában.

□ Úgy hatott rám ez a könyv, mint amikor egy lelkében összevert ember, vigyázón, csendesen frissé, igazzá gyógyította újra bepólyált lelkét, aztán — mint a szobrász a szerelmének szobráról — óvatosan, lassan vette le róla a leplet, aztán kiegyenesedik s öblös szájával messzire kiáltja: Ime, itt van az én lelkem, tiszta, igaz lelkem, nézzetek rá s ha még nem szokta meg nehéz szemetek a látását, odaadom néktek, verjétek újra össze, véresre, romokba, mert verés közben is megszokja, a ti nehéz szemetek az igaz léleknek látását!

□ Ilyen erővel, ilyen nehéz, nagy erővel tud hatni ez a könyv.

□ Egy erős szavú biztos gesztusú ember ágaskodik a tömeg feje fölé s rövid, magyar tagolással messzeküldi gondolatait falak, paloták és tornyok útvesztőin át el, el, szerte Magyarországon, el a hegyeknek, el a kalászos földeknek s tudom, hogy mindenütt

lesz egy-két szív, ahol visszhangot kap, ahol hívekre talál.

□ Hat madár című versciklusa, melyben virágéneket intéz a revolver hat egyforma kis golyójához, olyan megragadó és eredeti, mint egy exotikus virág, mely tele van méreggel és halálos gondolatokkal.

□ Énekel a hatodik emelet versciklusában, elmélázik, elgondolkodik.

Hat emelet magasban fenn lakom.

Ide a zaj, a lárma már nem ér.

Nap és hold néz be csak az ablakon.

Innen az égbolt hol kék, hol fehér.

Eszébe jut nyomora, az ő csendesen alvó asszonya, hallja sírni a szelet és fázik, fázik és énekel.

□ Macskasíratás egy egér halálára pompás, finom francia munka. Kecses, csupa báj és könnyűség.

□ Judea virága című drámai költeménye csupa szín, csupa szerelem, csupa titokzatos vágy.

□ A női szépségnek pompás dícsérete. Halk citeraszónak ködös, tompa hangja s az egész darabnak szenvedélyekben fojtottsága s nagy nyelvbősége, puha szavainak játéka hat.

□ A másik könyvében prózák vannak. Ő lelki portréknak nevezi őket. S az eddigi kritika félreértette. Úgy bírálta, mintha novellák lennének, pedig Hangay nagyon finoman máshová s így nem a novellák közé sorozza őket. Egy-egy lelket állít maga elé, erősen látó írószemével jól megnézi meztelenségét és ír róla egy kis kerek dolgot, nem novellát, nem, hanem valami olyanfélét, amivel az ő lelkeinek, az ő meztelen lelkeinek környezetet, keretet akar adni, még pedig nekik megfelelő keretet, hogy már ez a keret segítse az olvasót abban, hogy meglássa azt, amit ő akart, meglássa az ő emberlelkeinek meztelenségét, csúnyaságát és szépségét. Szóval hangulatot csinál.

□ És nagyon helyesnek tartom, hogy ezt a műfajt ő végre különválasztja a novellától. Mert most ezek az apró, színes kis lélekrajzok divatban vannak, ezek a finom hangulatpastellek hódítanak az ő különös nyelvükkel, versbevaló gondolataikkal többnyire versbeosztásukkal, de ezek nem novellák. A novella más. A novellában minden embernek a saját agyán keresztül kell beszélnie, parasztosan vagy úriasan, durván vagy finoman. A novellában megtörtént vagy megtörténhető helyzeteknek kell kialakulniuk, igaz, vérből, húsból való, életből vett emberekkel. Ott nem beszélhet az emberekből a poeta finom megválogatott nyelve, mint ezekben a hangulatokban. Ezzel nem akarom ezeket a kis rajzokat a novellák alá helyezni. Óh nem. Hiszen a versekben is mindig a poeta beszél, a poeta sír és panaszkodik. S a világ kezdete óta vannak versek s még nem haltak ki, sőt! Ezzel Hangaynak éleslátását akartam dícsérni, hogy prózai dolgait, helyesen, külön osztályozta.

□ Ő biztos kezű író ezeknek a rajzoknak megcsinál-

lásában. Sokszor megállít bennünket. Sokszor gondolkozásra kényszerít és mindig erősen hat.

□ „Az Őrült“, „A csatornalakók“, „A vasmunkás“ mind olyan biztosan, keményen megcsinált dolga, hogy az ember csendesen elnéz a távolba s mindig egy-egy kitűnően megrajzolt képet lát maga előtt. □ Mindakét könyvet Tichy Gyula illusztrálta pompás rajzaival. A legkarakterisztikusabb, a „Hikens Uriás“ két rajza. Gyönyörű gondolat a „Lidércnyomás“ is.

□ Tichy Gyula csak ott gyenge, ahol a reális életet kell megrajzolnia. De hiszen ő szimbolista.

BÜKY GYÖRGY.

□ BALÁSHÁZY PÉTER: FORRONGÁSOK.

□ Regény. Budapest, 1911. Singer és Wolfner.

□ A ma szépirodalmában mind nagyobb és nagyobb számmal vonulnak föl a tehetséges és kevésbé tehetséges írók. A modern világban a nő egyenjogúságért küzdök és elég jól látó szeme van annak az átlátásához, hogy a jogok mellett kötelességeket is kell a vállára vennie, hacsak nem akar a küzdelem elején mindjárt kapitulálni. Az ipari, gazdasági, tudományos és szellemi pályákon törhetetlen törekvéssel törtetnek előre, hogy életképességüket, önálló értéküket, versenyképességüket dokumentálják. Tehát az irodalomban és művészetben sem szabad elmaradniok, sőt meg akarják mutatni, hogy épúgy termelőképesek itt is, akár a férfiak, és épúgy fejlődhetnek különálló, nagy egyéniségekké.

□ Csakhogy tekintsünk végig a mai írók névsorán s mindjárt el tudjuk a létszámukat három csoportba skatulyázni. Első csoport: a nőies, de a mai realisabb korban kissé émelygősen avult szentimentálisak. Ezeket csak hasonlóan émelygős romantikusok szeretik és nem jöhetnek számításba, mint egyéni termékek. A harmadik csoportban sokan nyüzsögnek. Ezek programszerűen űzik a „modern“ írást, modernségnek tekintve a legmeztelenebb realizmust, a szemérmetlen frivolitást, amiben — a női nem természetes gyöngédsége ellenére — a férfiakat vitézül tullicitálják. Ezek a „férflaskodó nők“ szintén hijján vannak az egyéniség felé vezető egyetlen útiránynak: az őszinteségnek.

□ Végül, sorrend szerint a második csoportba tartoznak a Kaffka Margitok, Lux Terkák és Balásházy Péterek. Az örök-nőies, modernül átfinomult női lélek hangszerén megszólaló modern témák erőlködéstől ment, őszinte, egyéni zamatú feldolgozása. Ez a közép, a helyes irányban vezetett fejlődés célravezető útvonala.

□ Mert Balásházy Péter — író. Hogy ezen álnév alatt nő rejtőzik, azt ma már mindenki tudja. A „Forrongások“ elolvasásaután ezzel mindenki tisztában lehet. Megérezni rajta. És ez már a legnagyobb

elismerés: a maga egyéniségét a betűk mögé nem tudja elrejtetni. Minden alakjában az ő hangját halljuk, az ő gondolatvilágát látjuk. A „Forrongások“ nemcsak a regényhősnő képzelte élményei, hanem az íróban átviharzó forrongás, töprengés eredménye.

□ „Minő magasan lehet az a legmagasabb polc, ameddig a nemesen modern, mai nő fel bírja magát verekedni?“

□ Ez a kérdés forrong ebben a regényben. Ennek a kérdőjelnek a kálváriáját járja meg egy úrián nevelt lány, akinek a lelkében megvan a mai ember szerencsétlen mérge: a megszokás, megunás, elfásulás, elégedetlenkedés. Mikor kikerül az intézetből, mohón ittasul meg a társasági élet fényes mámorától. De — megunja csakhamar. Mást kíván. Nem kellenek neki a bókáló, üres, közömbössé vált férfiak; a küzdés, a tudomány útjára terelődik ambíciója és nagy hírnévre tesz szert, ami meghozza végre a remélt tartalmat életének. És a kérdés megoldódik. A nő a legnagyobb férfiak színvonalára küzdheti fel magát. Csak szellemi és akaratérő kell hozzá. Nyitva az út, hogy a nőt is ne csupán testi ékességei után, hanem szellemi értéke szerint mérlegeljük.

□ Tehát ennyiben programregénynek, irányregénynek nevezhetjük a „Forrongásokat“. Még pedig az egészséges irány képviselőjének, mely a feminista túlkapasokkal nem mutat semmi közösséget. Téma-vezetésben, kitervelésben, felépítésben igazán férfias erőt sugároz. Stílusa plasztikus, hangulatos, rendkívül intelligens, nőiesen finom, bájos. De komor fenségű is, ahol megkívánja az alapmotívum. Így, hogy többet ne említsek, mikor a betegségből felépült kislány, Hedvig, először tekint a tükörbe és meglátja arcán a súlyos sebforradást, mely örökre elvette tőle a szépség örömét... ez a jelenet hideg lehellettel fagyasztja meg a lelkünket. És még sok helyen sceniroz hasonló, megkapó, érzékeny, de nem érzélgős szép jeleneteket.

□ Hogy fogatkozásai is vannak a regénynek, az nem sokat von le az értékéből, mely csakugyan jelentőséges, igaz és őszinte. Így az, hogy a lelki állapotokat csupán egyszerűen konstatálja és nem vezeti le, nem előttünk fejleszti: az elég nagy hézagokat üt sokszor a cselekmény folytonosságában. Azt is csak kijelentésekből tudjuk, hogy a hősnőt nem elégíti ki a modern társasági élet élvezete. Nem sikerül egészen megláttatnia a valóban tartalmas, nagyobb jövő csiráját magában bontogató lelket. Csak elmosódva látjuk a teljes szellemkép arcvonásait. Ilyen hibák a nagy koncepcióban rejlő nehézségekre vezethetők vissza és nem kisebbitik a szerző írói kvalitásait.

□ Mert az tény: e regény határozott érték a magyar nőirodalomban. Sőt határozottan kifejezett egyéniséget mutat a jövő irodalmi gárdára nézve. Biztos reményekkel nézünk a további kötetek elé.

II. KÁRPÁTI ENDRE.

□ LAMPÉRTH GÉZA: A KOMPÁNIA RÓZSÁJA. Novellák.

□ Néhány évvel ezelőtt az egyik fővárosi lap szenzációként leplezte, hogy két jó nevű írónk szerzői és plagizálói viszonyba jutottak egymással, mert rövid néhány héten belül egy majdnem ugyanazon elbeszélés jelent meg mindegyiktől a saját neve alatt. Erre a leplezésre aztán az érdekelt felek nyilatkoztak és elmondták, hogy igenis elbeszélésük témája ugyanaz, mert mind a ketten úgy vették azt egy kávéházban egy olyan embertől, akinek vannak témái, de maga megírni nem tudja.

□ A kávéházi témáknak árfolyam szerint való vásárlásánál mennyivel okosabb volt Lampérth Géza, aki témáit az egyre jobban távolodó, egyre ragyogóbb és romantikusabb kuruc-korból válogatta össze. Bizonyosan nem fizetett értük darabonként tíz koronát. Sokkal drágábban szerezte őket. Elmélyüléssel, tanulmányozással, sok fáradsággal. De aztán övéi is lettek a témák. Elmerült bennük, szinte átélte őket. Azért tudta megírni mindegyiket oly szépen.

□ A „Kompánia rózsája” csupa romantika, csupa poézis. Mintha a letűnt dicső kor kódébe vörös fáklyával világítana be, megelevenedik előttünk a kuruc-világ gyászos, derűs éveinek számos epizódja s szinte magunk előtt látjuk alakjait, kiket a poézis aranykódéval sugároz be. De ez nem is lehetett nehéz Lampérth Gézának. Aki olyan melegszívű, Isten áldott poéta, mint ő, nem is írhatta volna meg másképpen ezeket a történeteket, mint ahogyan megírta. Csupa szív, csupa melegség, humor, derű mindegyik sora.

□ Az a magyar nyelv pedig, melyen Lampérth Géza ír, csak néhány választott magyar novella-írónak adatott meg. Valóságos muzsika ez a nyelv, nem zagyva grammofon-hangverseny, vagy érthetetlen hangkaosz, hanem magyar muzsika, melyben a Czinka Panna hegedűje és tárogatók szólnak.

□ A karácsonyi könyvpiacnak egyik legsikerültebb novellás könyve a Lampérth Géza kötete.

HARSÁNYI LAJOS.

□ HELTAI JENŐ: SZÍNES KÖVEK.

□ Kicsi, törékeny porcellán csecsebecsék ezek az apróságok, nem nagykonturú dolgok. Formás történetkéik, dialógusok, elmeséltetések, különös ízű és színű rablőhistoriák, amelyek mind csak a point

kedvéért vannak megírva. Óvatos késsel kiélezett mesék, amelyek egy kivájt mélyedésben hömpölyögnek a csattanó felé. Valójában nem is tudunk számot adni, mi tetszik bennük, de hogy tetszenek, az kétségtelen.

□ Azt hiszem, maga az író: Heltai Jenő, aki kedves nekünk. Szeretjük Heltait és mert őt szeretjük, szeretjük a könyveit is. Szeretjük, mert csupa mosolygás az írása és csupa kedvesség. A bántó gúnyt, a maró szatirát nem ismeri, legfeljebb a derűs csipkedést. Az egész könyvet bevonja az ő kedélyes világszemlélete: Ne lássuk meg a durva akarásokat és az erőszakot. Ne sírjunk, ha valaki fejével neki-megy a falnak és ne nevéssünk, ha a síkamlós járdán elesik és kitöri a lábát. És ha bármilyen szomorú dolgot látunk is, ne vegyük komolyan. Hiszen az egész élet nem egyéb, mint játék. Minden ember pozőr, aki hol drámai akcentussal beszél, hol operettfigurás pózba vágja magát aszerint, hogy melyikre van szüksége. De a valóság az, hogy operettfigurák vagyunk valamennyien. Mi vagyunk, akik megütjük a milliós főnyereményt, akik száz-ezreket örökölnek. Mi vagyunk a csavargók, akiket királylányok szeretnek és a királyfiak, akiket a sors vöröskezü boltisegéd maszkjába bujtatott. És aki nem így látja a dolgokat, nézze az is így, mert így jobb, szebb és kedvesebb.

□ Aztán van még valami, ami szeretetreméltóvá teszi Heltai Jenőt, a városiassága.

□ Pesti író. Heltai Jenő hozzánőtt Pesthez és Pest hozzánőtt Heltai Jenőhöz. Annyira pesti, hogy sokszor szinte tépelődöm, hogy vajjon Heltai írja-e le a pesti életet, vagy a pesti élet igazodik az ő írásai után.

□ Igazi városi poéta, aki a városban él, a városról dalol. Az Andrássy-út, vagy a Dunakorzó az ő nap-sütéses lankája, a mozi, a délibábja, a kávéházak előtt cserépberakott pár csenevész zöldség egyesíti az ő szemében az erdőt és kertet és ha zezgúgos utcákon sokemeletes házsorok között jár, magasló hegyek közt képzeletben magát.

□ Minden témáját a városból meríti. Könnyen elérhető nők szerelmeiről, pillanatnyi kielégülést célzó viszonyokról, ferdesarkú masamódlányokról, szmokingos, monoklis gavallérokról mesél és más eféle témákról, amit a város körhintája elébeforgat.

□ A hangja, amelyen mindezt elmondja, nem nehézkes, hanem sima, könnyed, folyékony és élvezetes.

□ Egyszerű ember. A nagyképűsködést utálja.

PAJZS ELEMÉR.

